

(כה כא) ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו כי עקרה היא ויעתר לו ה' ותהר רבקה אשתו: עי' ר' בחיי: הכתוב היה ראוי להקדים ולומר ותהי רבקה עקרה ואח"כ ויעתר יצחק לה' כי עקרה היא ומה שהקדים התפלה יתכן לומר שהקדים העיקר ולמדנו שאין הכונה שתהיה העקרות סבת התפלה שא"כ הסבה עיקר והתפלה מפל לה אבל הכונה לשון הכתוב כי התפלה סבת העקרות ולומר לך שלא נתעקרה אלא כדי שיתפללו שניהם על הדבר לפיכך הקדים התפלה שהיא העיקר והסבה הראשונה שבשבילה בא העקרות לרבקה אמנו וזהו שדרשו ז"ל (שיר השירים רבה פ"ב ס' לד) מפני מה נתעקרו האמהות מפני שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים ומכאן יש ללמוד עוד כח התפלה שהיא גדולה מאד ואפילו לשנות הטבע ומטעם זה הזכיר לשון ויעתר ולא אמר ויתפלל או ויצעק ושאר הלשונות כי הוא מלשון עתר וכן הבינו ז"ל הוא שאמרו בפ"ק דסוכה למה נמשלה תפלתן של צדיקים לעתר מה עתר זה מהפך הגורן הזה ממקום למקום כך תפלתן של צדיקים מהפכת דעתו של הקדוש ברוך הוא ממדת אכזריות למדת רחמנות באורו מה העתר מהפך את התבואה ממטה למעלה ואח"כ מפלת ממעלה למטה כך הצדיק בתפלתו מחשבתו משוטטת ועולה ממטה למעלה ואח"כ ממשיך ומוריד השפע ממעלה למטה! וכן פירשוהו עוד מלשון רבוי תפלה מענין (יהזקאל ח יא) ועתר ענן הקטרת עולה ועוד מלשון מחתרת וכענין שדרשו במנשה (סנהדרין קג ע"א).
ודע כי ארבע האמהות שלש מהן היו עקרות שרה הוא שכתוב (בראשית יא ל) ותהי שרי עקרה רבקה דכתיב בה כי עקרה היא רחל שנאמר (שם כט לא) ורחל עקרה.
וע"ד הפשט יש לתת טעם לעקרות האמהות שרה היתה עקרה לשתי סבות האחת כדי שיצא ישמעאל מאברהם שנאמר (שם טז ב) הנה נא עצרני ה' מלדת בא נא אל שפחתי השנית כדי לשנות שמה ולמה הוצרך שנוי שמה כדי להורות אמונה נאמנה כי כשנברא העולם בה"א² כך בטל כח המזל בה"א³ ולמדנו שהאדון שסדר מערכת הכוכבים הוא

¹ עי' שמות ג ט ודברי רבינו שם.

² עי' הגמ' במנחות (כט ע"ב): כי ב"ה י"י צור עולמים וכו' כדרש ר' יהודה בר ר' אילעאי אלו שני עולמות שברא הקב"ה אחד בה"י ואחד ביר"ד וכו' אלה תולדות השמים והארץ בהבראם אל תקרי בהבראם אלא בה"י בראם [הוי אומר העולם הזה בה"י והעולם הבא ביר"ד] ע"כ. ומשמע מלשון הגמ' שהוא ה' ראשונה של שם והוא לכאורה קשה שכן משמע מדברי רבינו שמדבר על ה' שהוא ביטוי לשכינה הרי הוא ה"א אחרונה של שם (ובאומרו "בה"א וא"ו של השם" כוונתו וא"ו ה"א וכמ"ש הוא בעצמו שמדבר הכתוב על ו' קצוות והרי כוונתו לפרש תיבת הו"א). ואפשר כוונת רבינו למש"כ הזהר (צו כט ע"א): מאן דאתעסק באורייתא ובפקודין אית לון עול מלכות שמים דאיהי ה' בתראה מלכות שמים אתקריאת עול מצות איהי ודאי בגין דבה אתבריא כל בריין דשמיא וארעא הדא הוא דכתיב (בראשית ב ד) אלה תולדות השמים והארץ בהבראם בה' בראם.
תרגום: מי שעוסק בתורה ומצוות יש לו עול מלכות שמים שהיא ה' אחרונה שנקראת מלכות שמים. עול מצוות היא ודאי משום שבה נבראו כל הבריות של שמים וארץ זהו שכתוב (בראשית ב) אלה תולדות השמים והארץ בהבראם בה' בראם.

³ עי' זהר (ח"ג רטז ע"ב): ת"ח כל בריין דעלמא קודם דאתייהבת אורייתא לישראל הוו תליין במזלא ואפילו בני חיי ומזוני אבל בתר דאתייהבת אורייתא לישראל אפיק לון מחיובא דככביא ומזליו דא אוליפנא מאברהם בגין דהוו עתידין בנוי לקבלא ה' מאברהם דאיהי חמשה חומשי תורה דאתמר בה אלה תולדות השמים והארץ בהבראם בה' בראם אמר לאברהם בגין האי ה' דאתוסף בשמך השמים תחתך וכל ככביא ומזלי דנהירין בה' ולא עוד אלא דאתמר בה ה"א לכם זרע וזרעתם בה"א כי ביצחק יקרא לך זרע ובג"ד כל המשתדל באורייתא בטיל מניה חיובא דככביא ומזלי אי אולף לה כדי לקיימא פקודהא ואם לאו כאלו לא אשתדל בה ולא בטיל מניה חיובא דככביא ומזלי כ"ש עמי הארץ דאינון אתמתלן לבעירן דאוקמוה ארור שוכב עם כל בהמה דלא אתבטלון מנהון חיובא דככבי' ומזלי.

תרגום: בא וראה כל בריות העולם קודם שנתנה התורה לישראל היו תלויים במזל ואפילו בני חיים ומזונות אבל אחר שנתנה תורה לישראל הוציא אותם מחיוב כוכבים ומזלות וזה למדנו מאברהם משום שהיו בניו עתידין לקבל ה' של אברהם שהיא חמשה חומשי תורה שנאמר בה "אלה תולדות השמים והארץ בהבראם" בה' בראם. אמר לאברהם בגלל ה' הזו שנוספה לשמך השמים תחתך וכל הכוכבים והמזלות שמאירים בה' ולא עוד אלא שנאמר בה ה"א לכם זרע וזרעתם" בה"א "כי ביצחק יקרא לך זרע". ומשום זה כל העוסק בתורה בטל ממנו חיוב כוכבים ומזלות אם לומד אותה כדי לקיים מצוותיה ואם לאו כאלו לא עסק בה ולא בטל ממנו חיוב כוכבים ומזלות. כל שכן

המנצחה והמבטלה ברצונו ואין זולתו ורבה ג"כ ידוע כי יצחק בן מ' שנה היה כשלקחה וכשהוליד ליעקב ועשו היה בן ס' שנה וא"כ כ' שנה שהתה עמו שלא ילדה וזה מעם עקרותה כדי שלא יצא עשו לתרבות רעה בחיי אברהם שכבר הבטיחו הקדוש ברוך הוא וא"ל (שם טו טו) ואתה תבא אל אבותיך בשלום ועשה ישמעאל תשובה בימיו וביום שנפטר אברהם בו ביום יצא עשו לתרבות רעה וזה הנזיד שעשה יעקב והמעם ברחל כדי שתהא סבה לבלהה ולזלפה שיצאו מהן דן ונפתלי גד ואשר.

(כה כז): וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים וַיְהִי עֵשָׂו אִישׁ יָדָע צִיד אִישׁ שָׂדֶה וַיַּעֲקֹב אִישׁ תָּם יוֹשֵׁב אֹהֳלִים: עי' ר' בחיי: ועוד יש להתבונן שהיה ראוי לומר יעקב איש אמת כיון שמדתו אמת ממה שאמר הנביא (מיכה ז כ) תתן אמת ליעקב אבל הוסיף באור במלת תם⁴ שהיא רומזת על מדת אמת ורומזת עוד שהוא המכריע מלשון תיומת שהוא אמצעית בין העלין לימין ולשמאל⁵ וכבר ידעת כי מספר יעקב עם ד' אותיות עולה קו"ף וא"ר עקיבא קו"ף זה הקדוש ברוך הוא⁶ והבן זה.

וע"ד הקבלה יושב אהלים אהל של מעלה ואהל של מטה שכבר ידעת שצורתו של יעקב חקוקה בכסא הכבוד והנה זה כאלו אמר יושב כסא⁷.

(כו כ): וַיְרִיבו רְעֵי גֵרָר עִם רְעֵי יִצְחָק לְאמֹר לָנוּ הַפְּסִים וַיִּקְרָא שֵׁם הַבְּאֵר עֵשֶׂק כִּי הִתְעַשְׂקוּ עִמּוֹ:

עי' רמב"ן: יספר הכתוב ויאריך בענין הבארות ואין בפשוטי הספור תועלת ולא כבוד גדול ליצחק והוא ואביו עשו אותם בשוה אבל יש בדבר ענין נסתר בתוכו כי בא להודיע דבר

עמי הארץ שנמשלו לבהמות שבארו עליהם "ארור שוכב עם כל בהמה" שלא התבטלו מהם חיוב של כוכבים ומזלות.

⁴ עי' זהר (ח"ג רמב ע"ב): ואי איהו איש תם יהבין ליה נפש יתירה ממדת אמת. עי' ספר הפליאה (עמוד עג): בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו ואולוי היא שעומדת עלינו ותצילנו ע"י התעוררת עופות השמים ר"ל א' מאה"ה הניתן לת"ת הוא יעקב איש תם. ושב התם ע"י הא' לאמת תתן אמת ליעקב כי נפשו וחיותו היא הא'.

⁵ עי' ספר הקנה (עמוד קעז): הלולב רומז בת"ת והעלין שלו רומזים על הימינים ועל השמאלים וכולם נאחזים מן השדרה היא שדרה הת"ת והת"ת עולה (עד כ"ע) וכו' ור' יהושע אומר נחלקה התיומת נעשה כמו שנטלה התיומת ופסול ותיומת נקרא דיבוק העלים בראש העלים ובסדוק ודאי יוצא מכלל הדוגמא שעולים העלים עד מקום הדבוק. ועי' לקמן הערה 7.

⁶ ספר עמק המלך (ש"ה פ"ה): סוד אמרם ז"ל [בתי מדרשות מהדורת רש"א ורטהיימר ח"ב דף ת"ט] 'קו"ף זה הקב"ה' [אותיות דרבי עקיבא] כי קו"ף גימטריא מקום שהוא מקומו של עולם שהוא כולל כל העולמות בתוך חלול הכדור שלו.

⁷ עי' זהר (ח"ב קעה ע"ב): תנא אמר רבי שמעון והבריח התיכון בתוך הקרשים מבריח מן הקצה אל הקצה דא הוא יעקב קדישא שלימא כמה דאוקימנא דכתיב (בראשית כה כז) ויעקב איש תם יושב אהלים יושב אהל לא כתיב אלא יושב אהלים תרי דאחיד להאי ואחיד להאי אוף הכא כתיב והבריח התיכון בתוך הקרשים מבריח מן הקצה אל הקצה דאחיד להאי ואחיד להאי.

דתינן מאי איש תם כתרגומו שלים שלים מכלא שלים לתרין סטרין לעתיקא קדישא ולזעיר אנפין שלים לחסד עלאה ולגבורה עלאה ואשלים להאי ולהאי.

תרגום: שנינו אמר רבי שמעון והבריח התיכון בתוך הקרשים מבריח מן הקצה אל הקצה זהו יעקב הקדוש השלם כמו שבארנו שכתוב ויעקב איש תם יושב אהלים לא כתוב אהל אלא יושב אהלים שנים שאוחז את זה ואוחז את זה. אף כאן כתוב והבריח התיכון בתוך הקרשים מבריח מן הקצה אל הקצה שאוחז את זה ואוחז את זה.

שנינו מהו איש תם כתרגומו שלם שלם מהכל שלם לשני צדדים לעתיקא קדישא ולזעיר אנפין שלם לחסד עליון ולגבורה עליונה ומשלים לזה ולזה.

עי' זהר (ח"א קסז ע"ב): רבי אבא אמר כתיב ביה ביעקב (שם כה כז) איש תם יושב אהלים גבר שלים בגין דאיהו יתיב בתרין משכנין עלאין ואשלים להאי גיסא ולהאי גיסא.

תרגום: רבי אבא אמר כתוב ביעקב "איש תם יושב אהלים" גבר שלם משום שהוא יושב בשני משכנים עליונים והשלים לצד זה ולצד זה.

עתיד כי באר מים חיים ירמוז לבית אלהים⁸ אשר יעשו בניו של יצחק ולכן הזכיר באר מים חיים כמו שאמר (ירמיה יז יג) מקור מים חיים את ה' וקרא הראשון עשק ירמוז לבית הראשון אשר התעשקו עמנו ועשו אותנו כמה מחלוקות וכמה מלחמות עד שהחריבוהו והשני קרא שמה שטנה שם קשה מן הראשון והוא הבית השני שקרא אותו כשמו שכתוב בו (עזרא ד ו) ובמלכות אחשורוש בתחילת מלכותו כתבו שטנה על יושבי יהודה וירושלם וכל ימיו היו לנו לשטנה עד שהחריבוהו וגלו ממנו גלות רעה והשלישי קרא רחובות⁹ הוא הבית העתיד שיבנה

⁸ עי' זהר (ח"א קלה ע"ב): פתח ואמר (שיר ד טו) מעין גנים באר מים חיים ונוזלים מן לבנון הא קרא אתמר אבל הא אוקמוה מעין גנים דא אברהם באר מים חיים דא יצחק ונוזלים מן לבנון דא יעקב באר מים חיים דא יצחק היינו דכתיב (בראשית כה יא) וישב יצחק עם באר לחי וראי ומאי באר דא שכינתא לחי (ראי) דא חי העולמים צדיק חי העולמים ולית [לאפרשא] (לאתפרשא) לון חי הוא בתרי עלמין [וחי] (ד)לעילא דאיהו עלמא עלאה חי לגבי עלמא תתאה ועלמא תתאה בגינה קיימא ונהרא.

תרגום: פתח ואמר, "מעין גנים באר מים חיים ונוזלים מן לבנון". הפסוק הזה נתבאר, אבל הנה פרשוהו, "מעין גנים" זה אברהם. "באר מים חיים" זה יצחק. "ונוזלים מן לבנון" זה יעקב. "באר מים חיים" זה יצחק, היינו שכתוב "וישב יצחק עם באר לחי רואי". ומה הבאר, זו השכינה. "לחי", זה חי העולמים, צדיק חי העולמים, ואין להפריד אותם. חי הוא בשני עולמות, חי למעלה שהוא העולם העליון, חי כלפי העולם התחתון, ובשבילו העולם התחתון קיים ומאיר.

ועי' ח"ג (רסו ע"א): עד דהוו אזלי אמר רבי אבא מאי דכתיב אותי עזבו מקור מים חיים לחצוב להם בארות וגו' אותי עזבו דא הוא מאן דמשקר באת רשימא קדישא ובמה משקר ביה דעייל ליה ברשותא אחרא כד"א ובעל בת אל נכר דאקרי בורות נשברים דהא עמין עובדי עכ"ם אקרו בורות נשברים ודישראל אקרי באר מקור מים חיים דא רשותא קדישא מהימנותא קדישא ואקרי באר מבוועי דמין צלילן נפקין ונזלין מנה כד"א ונוזלים מן לבנון ונוזלים מתוך בארך וכתוב מעין גנים באר מים חיים סטרא אחרא אקרי בורות נשברים אשר לא יכילו המים (ס"א מהו אלא ההוא וכו').

תרגום: עד שהיו הולכים אמר רבי אבא מה זה שכתוב אותי עזבו מקור מים חיים לחצוב להם בארות וגו' אותי עזבו זהו מי שמשקר באות הרושם הקדוש ובמה משקר בו שמכניסו ברשות אחראת כמו שנאמר ובעל בת אל נכר שנקראת בורות נשברים שהרי עמים עובדי עובדי כוכבים ומזלות נקראו בורות נשברים. ושל ישראל נקראת באר מקור מים חיים זו הרשות הקדושה האמונה הקדושה ונקראת באר נובעת שמים צלולים יוצאים ונוזלים ממנו כמו שנאמר "ונוזלים מן לבנון" ונוזלים מתוך בארך" וכתוב "מעין גנים באר מים חיים" הצד האחר נקרא בארת נשברים אשר לא יכלו המים (מהו אלא ההוא וכו').

ועי' תיקו"ז (צט ע"ב): ורזא דמלה מעין גנים באר מים חיים ונוזלים מן לבנון מעין דא חכמה כתר איהו אמון מופלא דבעא לנטעא אילנין בגנתא אסתכל בכל גנתא ולא אשכח תמן מבוועא דמיא מה עבד אמר אפיק מעין ולבתר אטע גן ואתרבי אילנא ובגין דא מעין גנים בקדמיתא אדכיר מעין ולבתר גנים ודא ג"ן סדרים דאורייתא וכמה דאית גן לתתא הכי אית ג"ן לעילא והאי מעין איהו במוחא גופא ענפין דיליה דרועין ורגלין ונוזלים מן לבנון דא לבא (נ"א לבנ"ה) דאיהי דל"ת דלה בגלותא ועלה אתמר יזל מים מדליו.

תרגום: וסוד הדבר מעין גנים באר מים חיים ונוזלים מן לבנון מעין זה חכמה כתר הוא אמון מופלא שרצה לנטע אילנות בגן הסתכל בכל הגן ולא מצא שם מעין מים מה עשה אמר אוציא מעין ואחר כך אטע גן ומתגדל האילן ולכן מעין גנים בראשונה הזכיר מעין ואחר כך גנים וזה חמשים ושלושה הסדרים של התורה וכמו שיש גן למטה כך יש גן למעלה והמעין הזה הוא במח האילן הגוף ענפיו הזרועות והרגלים ונוזלים מן לבנון זה הלב (לבנ"ה) שהיא דל"ת דלה בגלות ועליה נאמר יזל מים מדליו.

⁹ עי' תיקו"ז (קעא ע"ב): בראשית ברא שית סטרין דאיסור והיתר כדקאמרן ועליה אתמר ועתה יגדל נא כח ה' ואיהי כ"ח אתוון דעובדא דבראשית בהאי כ"ח תלמידי חכמים ויחפרו באר אחרת ולא רבו עליה דאיהי הלכה למשה מסיני קבלה למשה מסיני ומשה בגינה בזמנא דאמר ליה קודשא בריך הוא אין שלום בעירך אמר ועתה יגדל נא כח ה' ואיהי תלמוד דאתמר למשה משה קבל תורה מסיני משנה שפחה דילה דא אתעביד להלכה דאיהי בריתא דמלכא לבושא ובריתא דמלכא איהי בת קול מלגאו ובריייתא איהי שפחה לה מלבר ואלין תרין סמכין לה לבריתא דמלכא בגלותא משנה ובריייתא.

ואית שפחה בישא דאתקריאת שטנה הה"ד ויקרא את שמה שטנה אתתא דנחש דאיהו שטן ודא איהי מחלוקת וקושיא ועלה אתמר (שמות א יד) וימררו את חייהם בעבודה קשה דודאי דא איהו קושיא בחומר דא קל וחומר דא נחש עקלתון מחלקת זמנא איהו קל בשעבודא דישראל כד חובין קלין עלייהו וזמנא דאיהו חמור כבד ומסטרא דיליה תכבד העבודה.

תרגום: בראשית ברא ששה צדדים של אסור והתר כמו שאמרנו ועליו נאמר ועתה יגדל נא כח אד"ר" והיא עשרים ושמונה האותיות של מעשה בראשית בזה (שהוא) עשרים ושמונה תלמידי

במהרה בימינו והוא יעשה בלא ריב ומצה והאל ירחיב את גבולנו כמו שנאמר (דברים יט ח) ואם ירחיב ה' אלהיך את גבולך כאשר דבר וגו' שהוא לעתיד וכתוב בבית השלישי (יחזקאל מא ז) ורחבה ונסבה למעלה למעלה ופרינו בארץ שכל העמים יעבדוהו שכם אחד¹⁰.

(כז לג): וַיַּחֲרַד יִצְחָק חֲרָדָה גְדוּלָה עַד מְאֹד וַיֹּאמֶר מִי אִפּוֹא הוּא הַצֵּד צֵיד וַיָּבֵא לִי וְאֶכֶל מִכָּל בְּטָרִם תְּבוֹא וְאֶבְרַכְהוּ גַם בְּרוּךְ יְהוָה:

ע"י רמב"ן: אין דרך החרד חרדה גדולה עד מאד וצועק מי הוא אשר רמני לברך אותו שישלים צעקתו לאמר מיד גם ברוך יהיה אבל היה ראוי שיקללהו ועוד כי היה עשו צועק עליו לאמר ולמה תברכהו עתה אבי ואיך יאמין עשו כי במרמה היה מתחלה בראותו כי עתה יברך אותו ברצונו.

והנכון בעיני שהוא לשון הווה יאמר מי אפוא הוא הצד ציד אשר היה יכול לרמותי שאברכהו וגם שיהיה ברוך על כל פנים כי ידעתי כי ברוך הוא או טעמו וגם ברוך יהיה על כרחי שאי אפשר לי להעביר הברכה ממנו כי מאז שברך אותו ידע ברוח הקדש שחלה ברכתו עליו¹¹.

חכמים ויחפרו באר אחרת ולא רבו עליה שהיא הלכה למשה מסיני קבלה למשה מסיני ומשה בגללה בזמן שאמר לו הקדוש ברוך הוא אין שלום בעירך אמר ועתה יגדל נא כח אדני והיא התלמוד שנאמר למשה משה קבל תורה מסיני המשנה השפחה שלה זו נעשתה להלכה שהיא בת המלך הלבוש ובת המלך היא בת קול מבפנים והבריתא היא שפחה לה מבחוץ ואלו שני התומכים אותה את בת המלך בגלות משנה ובריתא.

ויש שפחה רעה שנקראת שטנה זהו שכתוב ויקרא את שמה שטנה אשת הנחש שהוא השטן וזוהי מחלקת וקשיה ועליה נאמר וימררו את חייהם בעבדה קשה שודאי זוהי קשיה בחמר זהו קל וחמר זה נחש עקלתון מחלקת פעם הוא קל בשעבוד של ישראל כשהחטאים קלים עליהם ופעם שהוא חמור כבד ומהצד שלו תכבד העבדה.

ועי"ש בהגר"א: דמשנה כו' דברייתא כו' - דבת מלך הלכה למשה מסיני הוא באצילות ומשנה הוא אמה דילה בבריאה דשלטא בימי יהושע וברייתא במט"ט ושפחה שטנה הוא בעשיה.

¹⁰ ע"י זהר (ח"ב רלד ע"א): וכלא ברזא דקו המדה וקנה המדה בההוא מדידו דיחזקאל בגין דאיהו ביתא לאתקיימא (נ"א בגין דא ההוא ביתא לא אתקיימא) באתריה באינון כותלין באינון שורין באינון פתחין באינון דלתין בגין למהוי כלא במדידו.

אבל לזמנא דאתי משחתא ההוא מה כתיב בה (יחזקאל מא ז) ורחבה ונסבה למעלה למעלה בשעתא דישרי למבני ביה האי קנה המדה סלקא לעילא לעילא לארכא ולפותיא למהוי אתפשטותא דביתא בכל סטרין ולא ישגחון עליה לביש כמה דאוקמוה דכתיב (זכריה ט א) ודמשק מנוחתו דהא בההוא זמנא דינא לא ישתכח בעלמא בגין כך כלא אתקיים על קיומיה בקיומא שלים כמה דאת אמר (ש"ב ז י) לא ירגז עוד ולא יוסיפו בני עולה לענותו וגו'.

תרגום: והכל בסוד של קו המדה וקנה המדה באותה מדידת יחזקאל משום שהוא בית להתקיים (משום זה הבית לא התקיים) במקומו באותם כתלים באותן חומות באותם פתחים ובאותן דלתות כדי להיות הכל במדידה.

אבל לעתיד לבא מה כתוב באותה המדה ורחבה ונסבה למעלה למעלה בשעה שיתחילו לבנותה קנה המדה הזה עולה למעלה למעלה לארך ולרחב שתהיה התפשטות הבית לכל הצדדים ולא יסתכלו עליה לרע כמו שבארוה שכתוב ודמשק מנוחתו שהרי באותו זמן לא ימצא דין בעולם לכן הכל מתקיים על מקומו בקיום שלם כמו שנאמר לא ירגז עוד ולא יוסיפו בני עולה לענותו וגו'.

¹¹ ע"י זהר (ח"א דף קמד ע"א): תא חזי בשעתא דעאל עשו עאל עמיה גיהנם אזדעזע יצחק ודחיל דכתיב (שם לג) ויחרד יצחק חרדה גדולה עד מאד כיון דכתיב ויחרד יצחק חרדה גדולה די מהו גדולה עד מאד אלא דלא הוה דחילו ואימתא דנפל עליה דיצחק רבתא מיומא דאתברי ואפילו בההיא שעתא דאתעקד יצחק על גבי מדבחא וחמא סכינא עליה לא אזדעזע כההיא שעתא דעאל עשו וחמא גיהנם דעאל עמיה כדין אמר בטרם תבא ואברכהו גם ברוך יהיה (שם) בגין (דחמאת) ודחמיתו שכינתא דאודי על אינון ברכאן.

תרגום: בא וראה בשעה שנכנס עשו נכנס עמו גיהנם ויצחק הזדעזע ופחד שכתוב "ויחרד יצחק חרדה גדולה עד מאד". כיון שכתוב "ויחרד יצחק חרדה גדולה" די מה זה "עד מאד" אלא שלא היתה יראה ואימה גדולה שנפלה על יצחק מיום שנברא ואפילו בשעה ההיא שנעקד יצחק על גבי המזבח וראה סכין עליו לא הזדעזע כשעה ההיא שנכנס עשו וראה גיהנם שנכנס עמו. אז אמר "בטרם תבא ואברכהו גם ברוך יהיה" משום (שראתה) שראיתי שכינה שמודה על אותן הברכות. דבר אחר יצחק אמר "ואברכהו" יצא קול ואמר "גם ברוך יהיה".